

बी.ए. (इतिहास)

द्वितीय वर्ष : सत्र ३

गृहपाठ : २०१६-१७

चीनचा इतिहास (HC-303)

(सत्र ३ : अभ्यासासाठी प्रकरणे : प्रकरण क्र. १ ते ७)

टीप : नमुना उत्तरात दिलेली प्रस्तावना व समारोप हे उदाहरणादाखल आहेत. त्या व्यतिरिक्त प्रश्नाशी सुसंगत अशी प्रस्तावना व समारोप स्वतंत्रपणे लिहिल्यास त्याचे स्वागतच आहे.

१. चीनमधील १९११ च्या क्रांतीची कारणे लिहा.

गुण : १५

प्रस्तावना - १९११ च्या क्रांतीचे स्वरूप ४ ते ५ वाक्यात करावे.

१९११ च्या क्रांतीची कारणे : दुबळी मांचू राजसत्ता, अन्यायी करवाढ व आर्थिक दूरवस्था, भ्रष्ट प्रशासन, पाश्चात्य विचारांचा प्रभाव, विविध उठाव, डॉ. सन यत-सेन यांचे नेतृत्व, युआन शि काईचे कार्य

समारोप : ४ ते ५ वाक्यात क्रांतीचे मूल्यमापन करावे.

२. इ.स. १८९४ मध्ये चीन व जपान यांच्यात युद्ध का झाले? या युद्धात चीनचा पराभव का झाला?

गुण : १५

प्रस्तावना : हे युद्ध कोणत्या प्रश्नावरून सुरू झाले?

चीन-जपान युद्धाची कारणे व पार्श्वभूमी : जपानची महत्त्वाकांक्षा व सामर्थ्य, कोरियाचे स्थान व महत्त्व, चीनचे कोरियातील हितसंबंध, चीनची दुर्बलता, कोरियातील परिस्थिती व जपानचा हस्तक्षेप, तत्कालीन कारणे : कोरियातील तोंग हक उठाव

चीनच्या पराभवाची कारणे - मुत्सद्देगिरीवरील भर व अपयश, आरमाराचे दोष, चिनी सेनानी ली याचे सैन्य, आरमाराकडे दुर्लक्ष, सत्ता व जवाबदारी यांची फारकत, युद्ध ली विरुद्ध जपान असे झाले.

समारोप : १९११ च्या क्रांतीला चालना.

३. थोडक्यात उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन)

गुण : १५

अ) तायपिंगांनी कोणत्या सुधारणा घडवून आणल्या?

प्रस्तावना - तायपिंग बंडाचा काळ, कारणे व नेतृत्व (चार ते पाच वाक्यात)

तायपिंगांनी केलेल्या सुधारणा : न्याय व समतेच्या आधारे जमिनीचे फेरवाटप, स्त्रीविषयक सुधारणा, सुधारणांचे महत्त्व व मूल्यमापन

समारोप - तायपिंग बंडाचा शेवट याबद्दल ४ ते ५ वाक्ये लिहावीत.

आ) बॉक्सर उठावाची कारणे लिहा.

प्रस्तावना - इ.स. १८९९-१९०० मध्ये चीनमध्ये मुष्टियोध्यांच्या इ-हो चुआन या संघटनेने मांचू राजवट व पाश्चात्यांविरुद्ध उठाव केला.

बॉक्सर उठावाची कारणे - मांचू राजवटीविरुद्ध असंतोष, आर्थिक शोषण व ख्रिश्चन धर्माचा प्रसार यामुळे पाश्चात्यांविरुद्ध असंतोष, नैसर्गिक आपत्ती, इ-हो चुआनची लोकप्रियता इ.

समारोप - हा उठाव मांचू सत्तेने पाश्चात्यांच्या मदतीने दडपला. उठावानंतर पाश्चात्यांनी चिनी सरकारवर खंडणी लादली. या अपयशातून मांचू राजवट नष्ट करण्याची निकड तीव्रतेने वाटू लागली.

इ) चीनमध्ये साम्यवादी (कम्युनिस्ट) पक्षाचा उदय व विकास कसा झाला?

प्रस्तावना - १९११ ची क्रांती व तिचे अपयश

साम्यवादी पक्षाचा उदय व विकास

कारणे व पार्श्वभूमी - मे १९१९ ची क्रांतीचे योगदान, पहिले महायुद्ध व पाश्चात्यांबद्दल चीड, रशियन क्रांतीपासून प्रेरणा

उदय व विकास - मार्क्सिस्ट अभ्यासगटांची स्थापना, १९२१ साम्यवादी पक्षाची स्थापना

समारोप : साम्यवादी पक्षाचा संघर्ष व सत्तास्थापना

ई) माओकालीन सामाजिक, शैक्षणिक व धार्मिक सुधारणांची माहिती द्या.

प्रस्तावना - इ.स. १९४९ मध्ये चीनमध्ये साम्यवादी क्रांती होऊन माओ त्से तुंग च्या हाती सत्ता गेली. त्यानंतर सुधारणांना सुरुवात.

सामाजिक सुधारणा - सामाजिक समतेसाठी प्रयत्न, अनिष्ट प्रथांचे उच्चाटन

शैक्षणिक सुधारणा - प्रथम लवचिक धोरण, शिक्षण सास्यवादाला पोषक बनविण्याचे प्रयत्न, मोफत, विज्ञाननिष्ठ व साम्यवादी शिक्षण, स्वतंत्र विचारांची गळचेपी

धार्मिक सुधारणा - धर्म ही अफूची गोळी हा विश्वास, राष्ट्रीय समाज निर्माण करण्याचा प्रयत्न, प्रथम धार्मिक स्वातंत्र्य, नंतर मात्र सार्वजनिक जीवनातील धर्माचे महत्त्व कमी करण्याचे पध्दतशीर प्रयत्न

समारोप - साम्यवादाला पोषक सुधारणांचा अवलंब.

४. टिपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

गुण : १५

अ) पहिले अफू युद्ध व नानकिंगचा तह

प्रस्तावना : इ.स. १८३९ मध्ये चीन व चीनमधील ब्रिटिश व्यापारी यांच्यात युद्ध. युद्धाचा निकाल काय झाला इ. ४ ते ५ वाक्यात लिहावे.

कारणे : पाश्चात्यांना येणा-या व्यापारातील अडचणी, चीनकडून मिळणारी अपमानास्पद वागणूक, अफूच्या व्यापारातील इंग्लंडला होणारा फायदा व चीनकडून त्या व्यापारावर आलेली बंदी, ब्रिटिशांविरुद्ध लिन-त्सेने केलेली कारवाई, चिनी खेडुताचा मृत्यु

युद्ध - २ वर्षे चालून अखेर चीनचा पराभव

नानकिंगचा तह - कलमे -खंडणी, पाच बंदरे व्यापारासाठी खुली, आयात-निर्यातीवरील कर न्याय्य असावेत, को हाँगची मक्तेदारी नष्ट, हाँगकाँग बेट इंग्लंडला, सर्व देशांना समान वागणूक, बेकायदेशीर व्यापारास प्रतिबंध करण्यास इंग्लंडचे सहकार्य

समारोप - युद्धाचे परिणाम - चीनचा दुबळेपणा सिध्द, चीनच्या आधुनिकीकरणाची सुरुवात ४ ते ५ वाक्यात लिहावे.

आ) शंभर दिवसांचे सुधारणा पर्व

प्रस्तावना -सुरुवातीच्या सुधारणांचे अपयश याबाबत २ ते ३ वाक्ये लिहावीत.

शंभर दिवसांचे सुधारणा पर्व : राजकीय पार्श्वभूमी, कांग यु वेई चे नेतृत्व, सुधारणा - सम्राटाचे महत्त्व वाढविले, मर्यादित राजेशाही, प्रशासनाचे आधुनिकीकरण, शैक्षणिक सुधारणा, कायदेविषयक सुधारणा, आर्थिक सुधारणा, सुधारणांचा शेवट, सुधारणांचे यशापयश, मूल्यमापन

समारोप- शंभर दिवसांच्या सुधारणा पर्वाच्या अपयशाने १९११ च्या क्रांतीची पार्श्वभूमी तयार केली.

इ) क्योर्मितांग पक्षाचा उदय व विकास

प्रस्तावना - इ.स. १९२८ मध्ये चीनमध्ये क्योर्मितांग पक्षाचे लोकशाही सरकार स्थापन झाले. चीनची सूत्रे इ.स. १९४९ पर्यंत क्योर्मितांग पक्षाच्या हातात होती.

पक्षाची स्थापना - इ.स.-१९१२. १९११ च्या क्रांतीमध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावणा-या तुंग मॅंग हुई या गुप्त संघटनेचे रूपांतर या पक्षात झाले.

उदय व विकास - इ.स. १९१३ मध्ये युआन शि-काईकडून क्योर्मितांगवर बंदी व पुढे लोकशाहीही बरखास्त. इ.स. १९१७ मध्ये कॅटन येथे क्योर्मितांगच्या प्रतिसरकारची स्थापना. डॉ. सन यत् सेन हा पक्षाचा आजीव अध्यक्ष. रशियाच्या मदतीतून लष्कर उभारणी. सन यत् सेनच्या तीन तत्वांना प्राधान्य, लोकशाही विकेंद्रीकरणाचा स्वीकार. कम्युनिस्ट पध्दतीची यंत्रणा व तंत्र परंतु, तत्त्व मात्र लोकशाहीचे.

समारोप - डॉ. सन यत् सेनच्या मृत्यूनंतर क्योर्मितांग पक्षात अंतर्गत संघर्ष. इ.स. १९२८ मध्ये चिआंग कै-शेकच्या हाती पक्षाची सूत्रे.

ई) दीर्घ कूच

प्रस्तावना - क्योर्मितांग-कम्युनिस्ट संबंधांचे स्वरूप

दीर्घ कूच : क्योर्मितांगचा ज्युई चीन राज्याला वेढा, साम्यवाद्यांची शेन्सी प्रांताकडे कूच, दीर्घ कूचचे फायदे- साम्यवादाचा प्रचार, जमिनीचे समान वाटप, अन्नधान्याचे वाटप, करात कपात, लष्करी प्रशिक्षण, लष्कर भरती, जागृतीसाठी उपक्रम, नेतृत्व व अनुयायी यांचे गुण सिध्द. तोटे - विविध संकटे, अनेकजण मृत्यूमुखी

समारोप - दीर्घ कूचनंतरचे क्योर्मितांग-कम्युनिस्ट संबंध

५. विद्यार्थीमित्रांनो, या प्रश्नामधील उपप्रश्नांची उत्तरे तुम्हाला पुस्तकात तयार मिळणार नाहीत. क्रेडिट सिस्टिममध्ये यु.जी.सी.च्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार विद्यार्थ्यांनी त्यांची निरीक्षणशक्ती, आकलनक्षमता व विचारशक्ती यांचा वापर करून काही काम करणे अपेक्षित आहे. खालील प्रश्न तुम्हाला मनोरंजक व ख-या अर्थाने विचार व अभ्यास करायला प्रेरणा देणारे असतील.

एकूण गुण २०

अ) खालील घटनांची मांडणी कालानुक्रमानुसार करा.

गुण १०

प्रस्तुत प्रश्नामध्ये दिलेल्या घटनांचा क्रम कालक्रमानुसार लावा.

उदा. :

प्रश्नातील क्रम	कालानुक्रम
१. शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक	२. शिवाजीमहाराजांचा जन्म
२. शिवाजीमहाराजांचा जन्म	१. शिवाजीमहाराजांचा राज्याभिषेक
३. राजारामाचा मृत्यू	४. संभाजीचा मृत्यू
४. संभाजीचा मृत्यू	३. राजारामाचा मृत्यू

वर उदाहरणात दिल्याप्रमाणे खालील घटनांचा योग्य क्रम लावा.

१. चीन-जपान युध्द
२. अफूचे दुसरे युध्द
३. बॉक्सर बंड
४. साम्यवादी पक्षाची स्थापना

ॡ. दीर्घ कूच

आ) भारत ही चिनी वस्तूंची मोठी बाजारपेठ आहे. कमी किंमत हे या वस्तूंचे वैशिष्ट्य आहे. अशा भारतात मिळणा-या ॡ चिनी वस्तूंची यादी तयार करा. गुण १०